

PRIMJENA PRAVILA ZAŠTITE NA RADU U ODNOSU NA OSOBE NA RADU

UVOD

Tijekom 2014. godine doneseno je više propisa koji uređuju sigurnost i zaštitu zdravlja na radu, a posebice se to odnosi na Zakon o zaštiti na radu (N.N., br. 71/14., 118/14. i 154/14.; u daljnjem tekstu: Zakon) koji je na snazi od 19. lipnja 2014. godine. Zakon je u cijelosti usklađen s odredbama temeljne Direktive Vijeća 89/391/EEC od 12. lipnja 1990. godine o uvođenju mjera za poticanje poboljšanja sigurnosti i zdravlja radnika na radu. Ujedno su na temelju odredbi čl. 18., st. 6. Zakona donesena četiri pravilnika. To su: Pravilnik o izradi procjene rizika (N.N., br. 112/14.), Pravilnik o obavljanju poslova zaštite na radu (N.N., br. 112/14. i 43/15.), Pravilnik o ovlaštenjima za poslove zaštite na radu (N.N., br. 112/14.) i Pravilnik o osposobljavanju iz zaštite na radu i polaganju stručnog ispita (N.N., br. 112/14.).

Zakon, kojemu je svrha sustavno unapređivanje sigurnosti i zaštite zdravlja radnika, sprečavanje ozljeda na radu, profesionalnih bolesti i drugih bolesti u vezi s radom, sada se odnosi i na *osobe na radu*, što znači da se obveze poslodavca u provođenju zaštite na radu u odnosu na radnike odnose i na osobe na radu. Odredbe Zakona primjenjuju se u svim djelatnostima u kojima radnici obavljaju poslove za poslodavca, osim prilikom obavljanja pojedinih poslova na koje se zbog njihovih posebnosti i neizbježne

proturječnosti s odredbama Zakona, Zakon na njih ne može u cijelosti primijeniti. To su poslovi Oružanih snaga Republike Hrvatske, policijski poslovi, poslovi zaštite i spašavanja, poslovi zaštite osoba i imovine, te poslovi vatrogasaca i pirotehničara, kod kojih se zaštita na radu uređuje posebnim propisima. Uz to, odredbe Zakona se ne odnose na kućnu poslugu.

Na mjestima rada, odnosno u prostoru ili prostoriji kojom se poslodavac koristi za obavljanje poslova i koji je pod njegovim izravnim ili neizravnim nadzorom, osim radnika (koji je fizička osoba koja u radnom odnosu obavlja poslove za poslodavca), poslove mogu obavljati i *osobe na radu*. Osobe na radu su fizičke osobe koje nisu u radnom odnosu kod tog poslodavca, ali za njega obavljaju određene aktivnosti, odnosno poslove. To su osobe na stručnom osposobljavanju za rad; osobe na sezonskom radu za obavljanje privremenih, odnosno povremenih sezonskih poslova u poljoprivredi; osobe koje rade na određenim poslovima u skladu s posebnim propisom; redoviti studenti i redoviti učenici srednjoškolske ustanove na radu u skladu s posebnim propisom; osobe koja rade kao volonteri, naučnici, studenti i učenici na praksi; osobe koje rade u vrijeme izdržavanja kazne zatvora ili odgojne mjere i slično.

Osim radnika i osoba na radu, u prostoru ili prostoriji koju poslodavac koristi za obavljanje

poslova mogu se nalaziti i *druge osobe*, a to su osobe koje se po bilo kojoj osnovi rada nalaze na mjestu rada, kao npr. poslovni suradnici, davatelji usluga, djelatnici tijela državne uprave, samozaposlene osobe i dr. Obveza provedbe Zakona za navedene osobe je na njihovim poslodavcima, osim za samozaposlene osobe na koje se ne primjenjuje Zakon, jer je u odredbama čl. 4., st. 1. i 2. Zakona o radu (N.N., br. 93/14.) navedeno:

- (1) *radnik* (zaposlenik, uposlenik, djelatnik, namještenik, službenik i slično - u daljnjem tekstu: radnik) je, u smislu ovoga zakona, fizička osoba koja u radnom odnosu obavlja određene poslove za poslodavca,
- (2) *poslodavac* je, u smislu ovoga zakona, fizička ili pravna osoba koja zapošljava radnika i za koju radnik u radnom odnosu obavlja određene poslove.

Znači, samozaposlena osoba nema status radnika, poslodavca niti osobe na radu.

Neovisno o statusu osobe koje rade ili se mogu zateći u prostoru poslodavca, u odnosu na njih moraju se primijeniti sva pravila zaštite na radu koja im osiguravaju zaštitu života i zdravlja, kao što su npr. ispravnost sredstava rada i osobne zaštitne opreme u uporabi, siguran radni okoliš, mjesta rada kojima se koriste moraju u svakom trenutku biti sigurna, održavana i prilagođena za rad i u ispravnom stanju i dr.

Obveze poslodavca u vezi s organiziranjem i provođenjem zaštite na radu u svrhu unapređivanja sigurnosti i zaštite zdravlja odnose se na poboljšavanje razine zaštite na radu i usklađivanje radnih postupaka da se smanji izloženost radnika opasnostima, štetnostima i naporima. U tu svrhu propisana je obveza poslodavca procjenjivanja rizika za život i zdravlje radnika i osoba na radu, a posebice u odnosu na sredstva rada, radni okoliš, fizikalne štetnosti i kemikalije, odnosno biološke agense koje upotrebljava, uređenje mjesta rada, organizaciju procesa rada, jednoličnost rada, statodinamičke i psihofiziološke napore, rad s nametnutim ritmom, rad po učinku u određenom vremenu (normirani rad), noćni rad, psihičko radno opterećenje i druge rizike koji su prisutni, zbog sprečavanja ili smanjenja rizika. Zbog provedbe posebne zaštite na

radu, poslodavac je obvezan u procjeni rizika naznačiti poslove koji su potencijalno rizični za posebno osjetljive skupine radnika (maloljetni radnici, trudne radnice, radnice koje su nedavno rodile, radnice koje doje, radnici oboljeli od profesionalne bolesti te radnici kod kojih je utvrđena smanjena i preostala radna sposobnost ili postoji neposredni rizik od smanjenja radne sposobnosti).

Poslodavac je obvezan osigurati da sredstva rada i osobna zaštitna oprema u uporabi budu u svakom trenutku sigurni, održavani, prilagođeni za rad i u ispravnom stanju te da se upotrebljavaju u skladu s pravilima zaštite na radu, tehničkim propisima i uputama proizvođača tako da u vrijeme rada ne ugrožavaju radnike, a kada nastanu promjene na sredstvima rada i osobnoj zaštitnoj opremi zbog kojih postoje rizici za sigurnost i zdravlje radnika poslodavac je obvezan isključiti ih iz uporabe. U skladu sa Zakonom, poslodavac je obvezan obavljati preglede odnosno ispitivanja sredstava rada koja se upotrebljavaju, zbog utvrđivanja jesu li na njima primijenjena pravila zaštite na radu, prema propisima donesenim na temelju Zakona i prema uputama proizvođača.

Dalje, poslodavac je obvezan ispitivati radni okoliš na mjestu rada na način utvrđen u provedbenim propisima i pravilima zaštite na radu i prema posebnim propisima. Iznimno od navedenoga, obveza ispitivanja postoji odmah nakon što su nastali uvjeti odnosno promjene zbog kojih je ispitivanje obvezno, kao npr. ako dođe do promjene parametara mikroklimе, nastajanja prašina, buke, vibracija, izloženost opasnim zračenjima i dr.

U vezi s uporabom nadzornih uređaja kao sredstava zaštite na radu navedeno je da poslodavac smije upotrebljavati nadzorne uređaje, ali pod uvjetima koji su propisani Zakonom. Npr. dopuštena je uporaba nadzornih uređaja zbog kontrole ulazaka i izlazaka iz radnih prostorija, ali je zabranjeno postavljanje nadzornih uređaja u prostorijama za osobnu higijenu i presvlačenje radnika, a poslodavcu je zabranjeno snimanje i uporaba snimljenih materijala u odnosu na djecu i maloljetnike neovisno nalaze li se na mjestima rada u svojstvu maloljetnih radnika ili osoba na radu.

Obveza poslodavca da procjenjuje rizik za život i zdravlje radnika i osoba na radu na mjestima rada je osnova prema kojoj poslodavac osposobljava radnike za rad na siguran način. Osposobljavanje za rad na siguran način provodi poslodavac na način da radnika obavijesti o svim činjenicama i okolnostima koje utječu ili bi mogle utjecati na sigurnost i njegovo zdravlje (o organizaciji rada, rizicima i načinu izvođenja radnih postupaka i sl.) i da mu objasni i osposobi ga za praktičnu primjenu mjera zaštite na radu. Mjere zaštite na radu radnik je dužan primjenjivati tijekom rada u skladu s procjenom rizika kojima je izložen na radu i u vezi s radom. Isto tako, propisano je da poslodavac ne smije dopustiti samostalno obavljanje poslova radniku koji prethodno nije osposobljen za rad na siguran način. Radniku koji još nije osposobljen za rad na siguran način, poslodavac je obavezan osigurati rad pod neposrednim nadzorom radnika osposobljenog za rad na siguran način, ali ne dulje od 60 dana. Osposobljavanje za rad na siguran način mogu poslodavci izvoditi sami ili povjeriti osobi ovlaštenoj za obavljanje tih poslova. O osposobljavanju za rad na siguran način sastavlja se zapisnik o ocjeni osposobljenosti radnika na pojedinom mjestu rada. Zapisnik sastavljaju i potpisuju neposredni ovlaštenik osposobljavnog radnika, radnik i stručnjak zaštite na radu zadužen za osposobljavanje.

U vezi s odredbom Zakona kojom je poslodavac obavezan organizirati i osigurati pružanje prve pomoći radnicima i drugim osobama do pružanja hitne medicinske pomoći i kojom je obavezan omogućiti postupanje javne službe hitne medicinske pomoći, a u vezi s brojem radnika koji moraju biti osposobljeni za pružanje prve pomoći, potrebno je navesti da ukupan broj osoba koje istodobno rade na radilištu ili u radnim prostorijama čine radnici, osobe na radu i druge osobe.

Na osnovi navedenog očito je da se odredbe Zakona ne primjenjuju isto na sve osobe koje obavljaju određene poslove za poslodavca i koje se mogu nalaziti kod poslodavca, te slijedi pojašnjenje primjene pravila zaštite na radu za navedene osobe.

OSPOSOBLJAVANJE ZA RAD NA SIGURAN NAČIN

Osobe na stručnom osposobljavanju za rad (bez zasnivanja radnog odnosa)

To su nezaposlene fizičke osobe bez radnog iskustva u zanimanju za koje su završile školovanje neovisno o tome je li stručni ispit ili radno iskustvo utvrđeno kao uvjet za obavljanje poslova radnog mjesta određenog zanimanja. Poslodavci s većim brojem zaposlenih mogu dobiti odobrenje za stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa za onoliko osoba za koliko mogu osigurati kvalificirane mentore, ali ne u broju većem od broja zaposlenih prema ugovoru o radu. Mentor može provoditi stručno osposobljavanje za rad za najviše tri osobe. Na poslodavce se ne odnosi obveza osposobljavanja za rad na siguran način ovih osoba jer su oni u sustavu stručnog obrazovanja, ali ih treba obavijestiti o svim činjenicama i okolnostima koje utječu ili bi mogle utjecati na sigurnost i zdravlje na mjestima rada kako bi se otklonila i najmanja moguća vjerojatnost od nastanka ozljede na radu.

Osobe na sezonskom radu za obavljanje privremenih, odnosno povremenih sezonskih poslova u poljoprivredi

Privremeni, odnosno povremeni sezonski posao u poljoprivredi je posao u području *bilnogojstva, stočarstva i ribarstva*. Poslodavci ne smiju dopustiti samostalno obavljanje poslova osobama na sezonskom radu za obavljanje privremenih, odnosno povremenih sezonskih poslova u poljoprivredi koje prethodno nisu osposobljene za rad na siguran način, tj. poslodavac je obavezan osigurati rad pod neposrednim nadzorom radnika osposobljenog za rad na siguran način, ali ne dulje od 60 dana. Ako poslodavac nema takvog radnika, na ove osobe odnosi se obveza osposobljavanja za rad na siguran način isto kao i za radnika.

Osobe koje rade na određenim poslovima u skladu s posebnim propisom

Odredbama čl. 44. Zakona o radu propisano je da je Agencija za privremeno zapošljavanje

(u daljnjem tekstu: Agencija) poslodavac koji na temelju ugovora o ustupanju radnika ustupa radnika drugom poslodavcu (u daljnjem tekstu: korisnik) za privremeno obavljanje poslova, a ustupljeni radnik, u smislu ovoga zakona, je radnik kojeg Agencija zapošljava zbog ustupanja korisniku. Odredbama čl. 49. istoga zakona propisano je da je prije upućivanja ustupljenog radnika korisniku Agencija dužna radnika upoznati s posebnim profesionalnim znanjima ili vještinama za obavljanje posla kod korisnika, kao i sa svim rizicima obavljanja posla koji se odnose na zaštitu zdravlja i sigurnost na radu, i u tu svrhu dužna je ustupljenog radnika osposobiti prema propisima o zaštiti zdravlja i sigurnosti na radu, osim ako ugovorom o ustupanju radnika nije ugovoreno da te obveze izvrši korisnik. Isto tako, Agencija je dužna ustupljenog radnika usavršavati i upoznavati s novim tehnologijama rada za obavljanje poslova za koje je ugovoreno da će se radnik ustupati, osim ako ugovorom o ustupanju tu obvezu nije preuzeo korisnik. Dalje, odredbama članka 50. istoga zakona propisano je da se korisnik u odnosu na ustupljenog radnika smatra poslodavcem u smislu obveza primjene odredbi ovoga i drugih zakona i propisa kojima su uređeni sigurnost i zaštita zdravlja na radu i posebna zaštita određenih skupina radnika.

Odredba kojom je Agencija dužna ustupljenog radnika osposobiti prema propisima o zaštiti zdravlja i sigurnosti na radu i upoznati ga s novim tehnologijama rada za obavljanje poslova za koje je dogovoreno da će se radnik ustupati **nije** u cijelosti usklađena s odredbama Zakona kojima je propisano osposobljavanje za rad na siguran način. Prema Zakonu, program osposobljavanja radnika za rad na siguran način sastoji se od teoretskog osposobljavanja koje se provodi za sve radnike ovisno o poslovima koje će obavljati i praktičnog osposobljavanja na mjestu rada, osim za poslove s malim rizicima za koje je dovoljno provesti samo teoretsko osposobljavanje. Dakle, ako Agencija ustupa radnika koji neće raditi na poslovima s malim rizicima kod korisnika, korisnik mora provesti osposobljavanje ustupljenog radnika, teoretski i praktično na mjestu rada za određene poslove. Agencija može osposobljavati ustupljene radnike samo ako će kod korisnika obavljati poslove s malim rizicima i ako to osposobljavanje obavi na teme-

lju procjene rizika korisnika za poslove koje će ustupljeni radnik obavljati kod korisnika.

Redoviti studenti i redoviti učenici srednjoškolske ustanove na radu u skladu s posebnim propisom

Zapošljavanje učenika i studenata na redovnom školovanju obavlja se preko ovlaštenih posrednika (npr. Studentski servis), a posredovanje mogu obavljati srednjoškolske ustanove na temelju dozvole ministarstva nadležnog za rad. Isto tako učenici i studenti mogu obavljati poslove bez posrednika, a na temelju sklopljenog ugovora o djelu ili autorskom honoraru. Redoviti studenti i redoviti učenici srednjoškolske ustanove mogu za poslodavca obavljati određene poslove pod neposrednim nadzorom radnika osposobljenog za rad na siguran način za te poslove, ali ne dulje od 60 dana. Poslodavac ih treba prije početka rada obavijestiti o svim činjenicama i okolnostima koje utječu ili bi mogle utjecati na sigurnost i zdravlje, odnosno o opasnostima i mogućim rizicima kojima mogu biti izloženi na mjestima rada kako bi se otklonila i najmanja moguća vjerojatnost od nastanka ozljede na radu.

Osobe koje rade kao volonteri, naučnici, studenti i učenici na praksi

Za naučnike, učenike na praksi i studente ne postoji obveza poslodavca za osposobljavanje za rad na siguran način. Oni su u sustavu stručnog obrazovanja i ne smiju samostalno obavljati poslove, već moraju biti pod stalnim nadzorom nastavnika ili mentora koji su stručno i pedagoški osposobljeni. Praktična nastava obavlja se u radnom procesu, odnosno to je program obrazovanja za samostalno i sigurno obavljanje određenih poslova u procesu rada (npr. način na koji se upotrebljava osobna zaštitna oprema, pravilno rukovanje alatima, uređajima i strojevima i dr.).

Navedene osobe treba obavijestiti o svim činjenicama i okolnostima koje utječu ili bi mogle utjecati na sigurnost i zdravlje, odnosno o opasnostima i mogućim rizicima kojima mogu biti izloženi na mjestima rada kako bi se otklonila i najmanja moguća vjerojatnost od nastanka ozljede na radu.

Osobe koje rade u vrijeme izdržavanja kazne zatvora ili odgojne mjere

Osobe kojima je određeno izdržavanje kazne zatvora ili odgojne mjere mogu uz svoj osobni pristanak raditi izvan kaznionice na temelju ugovora koji s poslodavcem sklapa kaznionica. Poslodavci ne smiju dopustiti samostalno obavljanje poslova takvim osobama koje prethodno nisu osposobljene za rad na siguran način, odnosno poslodavac je obvezan osigurati rad pod neposrednim nadzorom radnika osposobljenog za rad na siguran način, ali ne dulje od 60 dana. U ovakvom slučaju ne postoji obveza poslodavca za osposobljavanje za rad na siguran način. Ako poslodavac nema takvog radnika, na ove osobe odnosi se obveza osposobljavanja za rad na siguran način isto kao i za radnika.

Poslovi s posebnim uvjetima rada

U vezi s obavljanjem poslova s posebnim uvjetima rada Zakonom je propisana obveza

da poslodavac ne smije dopustiti obavljanje poslova s posebnim uvjetima rada radniku koji ne ispunjava uvjete propisane posebnim propisom za te poslove. Ti posebni uvjeti odnose se na određenu dob, spol, stručnu osposobljenost, zdravstveno stanje i psihičku sposobnost. Na izdvojenim mjestima rada (kod kuće ili u drugom prostoru poslodavca koji nije prostor poslodavca) ne mogu se obavljati poslovi s posebnim uvjetima rada. Treba još dodati da ni maloljetnici ne smiju obavljati poslove s posebnim uvjetima rada, osim maloljetnika koji je završio stručno srednjoškolsko obrazovanje za te poslove i koji ispunjava ostale propisane uvjete. Ako kod poslodavca na stručnom osposobljavanju ili na praksi poslove obavljaju osobe na stručnom osposobljavanju, učenici, naučnici ili studenti, a prema Zakonu i u skladu sa sadržajem njihova programa osposobljavanja, to su ujedno i poslovi s posebnim uvjetima rada, oni moraju imati utvrđenu radnu sposobnost u skladu s odredbama Pravilnika o obavljanju poslova s posebnim uvjetima rada (N.N., br. 5/84.).

*Đuro Čižmar, dipl. ing. stroj.
Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
Inspektorat rada, Zagreb*